



Pramila Kirsi

Inklusion merkitys ja toteutuminen varhaiskasvatuksessa

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN JA PSYKOLOGIAN TIEDEKUNTA
Opetus- ja kasvatusalan tutkinto-ohjelma
Varhaiskasvatus
2023

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunta

Inklusion merkitys varhaiskasvatuksen näkökulmasta (Kirsi Pramila)

Kandidaatin tutkielma, 24 sivua,

Elokuu 2023

Kandidaatin tutkielmani käsittelee inklusiota varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on koota parhain saatavilla oleva tieto inklusion merkityksestä sekä sen haasteista ja edistäväistä tekijöistä ja koota tietoa inklusion merkityksestä oppimiselle, mikä tukee laadukasta opetusta ja opettajien osaamista. Inklusio on ajankohtainen yhteiskunnallinen aihe, joka koskettaa paitsi perusopetusta, myös varhaiskasvatusta.

Tutkimus on luonteeltaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on kokonais käsityksen saaminen aiheesta, keskeisten teemojen, tulosten ja näkökulmien tunnistaminen sekä ongelmakohtien havaitseminen. Lisäksi se tarjoaa tärkeää tietoa aiheesta, auttaa tunnistamaan tutkimustarpeita sekä toimii perustana jatkotutkimukselle. Keskeisenä tavoitteena on keskittyä selkeästi rajattuun tutkimuskysymykseen ja vastata asetettuun tutkimuskysymykseen. Inklusion määritelmän ja keskeisten käsitteiden ymmärtäminen on äärimmäisen tärkeää, jotta inklusiota voidaan toteuttaa tavoitteellisesti.

Tutkimuksen päätulos oli, että inklusio on varhaiskasvatuksessa vahvasti liitetty periaatteen, jossa kaikki lapset otetaan osaksi yhteisöä ja tarjotaan yhdenvertainen mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen, riippumatta heidän erityistarpeistaan tai taustoistaan. Inklusio on kuitenkin moniselitteinen käsite, jonka ymmärtäminen vaatii perehtymistä aiheeseen.

Aineiston perusteella selvisi, että inklusio varhaiskasvatuksessa pohjautuu inklusiiviseen varhaiskasvatukseen ja inklusiiviseen pedagogiikkaan. Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa sekä inklusiivisessa pedagogiikassa keskeistä on kaikkien lasten yhdenvertaisuus ja osallistuminen. Inklusion edistämiseksi tarvitaan pitkäjänteistä ja monitasoista yhteistyötä eri sidosryhmien välillä. Tämä takaa kaikille lapsille mahdollisuuden osallistumiseen ja hyväksytyksi tulemiseen varhaiskasvatuksessa. Inklusiivinen varhaiskasvatus korostaa monimuotoisuuden hyväksymistä ja arvostamista luoden tilaa kaikille lapsille tuntee itsensä tervetulleiksi ja arvostetuiksi osana yhteisöä.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että inklusio on tavoite, johon on aina syytä pyrkiä. Inklusiota tulisi tutkia enemmän varhaiskasvatuksen kontekstissa. Inklusio on monitahoinen käsite, ja on tärkeää tutkia ja tuoda sitä esiin enemmän, jotta voidaan paremmin ymmärtää inklusiota ja mahdollistaa korkealaatuinen inklusiivinen varhaiskasvatus. Aineistosta ilmenee, että inklusion toteutumista vaikeuttavat usein resurssien puute. Resurssien riittämättömyys ja saatavuuden puute rajoittavat huomattavasti mahdollisuuksia tarjota yksilöllistä tukea erityistarpeisiin ja siten haastavat inklusion toteutumista.

Avainsanat: inklusio, integraatio, inklusiivinen varhaiskasvatus, segregatio

Sisällysluettelo

| | |
|--|-----------|
| 1. Johdanto | 4 |
| 2. Teoreettinen viitekehys | 6 |
| 2.1 Inklusio | 6 |
| 2.2 Integraatio ja Segregaatio | 7 |
| 2.3 Inklusiivinen varhaiskasvatus | 8 |
| 3 Tutkimuksen toteutus | 10 |
| 3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys | 10 |
| 3.2 Kirjallisuuskatsaus | 10 |
| 3.3 Tiedonhankinnan prosessi ja aineiston analysointi | 11 |
| 3.4 Eettisyys ja luotettavuus | 12 |
| 4. Tulosluku | 13 |
| 4.1 Inklusiivisen varhaiskasvatuksen merkitys..... | 13 |
| 4.1 Inklusion toteutuminen varhaiskasvatuksen pedagogiikassa | 14 |
| 4.3 Inklusion toteutumisen haasteet | 15 |
| 5. Yhteenveto ja johtopäätökset | 18 |
| 6. Pohdinta | 20 |
| Lähteet | 22 |

1. Johdanto

Laadukkaan oppimisen edellytyksenä on oppimisen esteiden poistaminen ja kehittyvän lapsen tasa-arvoinen ja yksilöllinen tukeminen kokonaisvaltaisesti. Tällaisesta teemasta puhuttaessa käytetään termiä inklusio (Kokko, 2021, s. 26). Inklusion taustalla on filosofinen käsite tasa-arvosta, yhdenvertaisuudesta, osallisuudesta sekä oikeudesta osallisuuteen osana oppimisyhteisöä (Allan & Slee, 2008). Salamancan julistuksen (Unesco, 1994) mukaan jokaisella lapsella on oikeus peruskoulutukseen ja kaikille tulee taata mahdollisuus saavuttaa sekä ylläpitää hyväksyttävää oppimistulosta. Salamancan julistuksessa todettiin ensimmäistä kertaa, että tukea tarvitsevien lasten tulee saada osallistua tavallisiin kouluihin (Unesco, 1994). Tutkimuksissa on käytetty erilaisia määritelmiä inklusiiviselle opetukselle. Suppeassa määritelmässä korostetaan erityisopetusta tarvitsevien oppilaiden sisällyttämisestä yleisopetukseen, kun taas laajemmassa määritelmässä huomioidaan myös oppilaat, jotka ovat erityisopetuksen tarpeessa (Eerola-Pennanen & Turja, 2017). Vaikka inklusiota on määritelty kirjallisuudessa eri tavoin, se on ollut tutkimuksellisesti kiinnostuksen kohteena viimeisten vuosikymmenten ajan osoittaen myös aiheen kiinnostavuuden tutkimuksellisesti (Schwab, Sharma & Loreman, 2018, s. 31).

Inklusio koskettaa paitsi perusopetusta, myös varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatus on lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon järjestelmällistä ja tavoitteellista kokonaisuutta, jossa korostetaan erityisesti pedagogiikan merkitystä (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 2§). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) on määritelty perusteita inklusiiviselle varhaiskasvatukselle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2022) mukaan inklusiivinen toimintaympäristö parantaa lasten osallisuutta ja oppimista sekä sopii kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Kaikilla lapsilla on oikeus kokea kuuluvansa ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan ja kehittyä omaan potentiaaliinsa vahvuuksiensa sekä positiivisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteutus edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia (Opetushallitus, 2022). Inklusio on käsitteenä monitahoinen ja ristiriitaisia tunteita aikaansaava (Yu & Cho, 2022). Aihetta on tärkeä tutkia sekä tuoda esiin enemmän, jotta inklusiota ymmärrettäisiin paremmin sekä laadukas inklusiivinen varhaiskasvatus toteutuisi.

Julkisessa kasvatus- ja koulutusalan julkisessa keskustelussa painotetaan usein inklusion paikkaan ja resursseihin liittyviä kysymyksiä, mutta käsitteen määrittely jää usein vähäiselle tasolle (Mäntyjärvi & Parrila, 2021). Inklusio aiheena on ajankohtainen yhteiskunnallisesti tällä hetkellä. Inklusion toteuttaminen varhaiskasvatuksessa edistää syrjäytymisen ennaltaehkäisyä, yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta sekä sosiaalista kehitystä. Viljamaan ja Takalan (2017, s. 224) tutkimuksessa todetaan, että inklusiivisen kasvatuksen ydintä on varhaiskasvatuksen toimintaympäristön ja -kulttuurin kehittäminen sekä arvioiminen jokaisen lapsen osallistumista ja oppimista mahdollistavaksi. On ymmärrettävä inklusion merkitystä ja vaikutuksia yksilön ja yhteiskunnan tasolla (Alasuutari, 2011). Ymmärrystä lisää etenkin laadullinen tutkimus, joka pyrkii ymmärtämään monimutkaisia ja monitulkintaisia ilmiöitä ja tapahtumia.

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkastellaan inklusiota varhaiskasvatuksessa kuvailevan kirjallisuuskatsauksen muodossa. Kirjallisuuskatsaus painottuu selittämään inklusiota käsitteenä sekä pohtimaan sen merkityksellisyyttä sekä haasteita. Omien kokemuksieni mukaan varhaiskasvatuksessa tasa-arvoisuus toteutuu vaihtelevasti. Inklusio kiinnostaa minua aiheena, sillä olen huomannut, että se jakaa mielipiteitä puolesta ja vastaan. Olen myös kiinnittänyt huomiota siihen, että moni kokee, ettei tunne inklusiota käsitteenä. Opintojen alkuvaiheessa olen huomannut, että minulle vahva ja tärkeä arvo tulevassa opettajan työssäni on lasten ja opetuksen tasa-arvo. Tavoitteeni tulevaisuudessa on mahdollistaa lapsille laadukas oppimisympäristö, sekä edistää omalla toiminnallani tasa-arvoista kasvatusta sekä inklusion toteutumista.

2. Teoreettinen viitekehys

Tässä kirjallisuuskatsauksessa kuvataan inklusiota varhaiskasvatuksessa. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on kehittää ja arvioida olemassa olevaa teoriaa, rakentaa uutta tietoa, tarjota kokonaiskuva tietystä asiakokonaisuudesta, tunnistaa ongelmia ja kuvata tietyn teorian kehitystä historiallisesti (Salminen, 2011 s. 3). Avaamalla keskeiset käsitteet voidaan välttää epäselvyyksiä ja tulkintaerimielisyyksiä. Keskeisten käsitteiden nostaminen auttaa myös kiteyttämään tutkimus ja varmistaa, että tutkimus käsittelee tärkeitä ja relevantteja aiheita (Nuopponen, 2020). Pääkäsitteitä tässä työssä ovat *inkluisio*, *integraatio*, *segregaatio* ja *inklusiivinen varhaiskasvatus*.

2.1 Inkluisio

Inkluisio on sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen olennainen osa, joka tarkoittaa poliittisia linjauksia, käytännön järjestelyjä ja ihmisten toimintaa, joiden tavoitteena on lisätä osallisuutta ja poistaa ulkopuolelle sulkemisen paineita kaikilla yhteiskunnan alueilla (Eerola-Pennanen & Turja 2017 s. 163). Inkluisio on aiemmin liitetty erityistä tukea tarvitsevien mahdollisuuteen oppia yhdessä muiden ikäistensä kanssa normaaleissa oppimisympäristöissä, mutta nykyään inklusion käsite on laajentunut koskemaan kaikkea yhteiskunnallista elämää sekä jokaista yksilöä, joiden osallisuus on uhattuna (Eerola-Pennanen & Turja 2017 s. 163). Inkluisio on käsite, joka kattaa maailmanlaajuisen tasa-arvoprosessin. Sen tavoitteena on poistaa sosiaalinen syrjäytyminen ja edistää laadukkaan koulutuksen toteutusta kaikille (Ainscow & Miles, 2009).

Inkluisio edellyttää useita eri osa-alueita, jotka ovat kaikille yhteiset palvelut, osallisuus, emotionaaliset asenteet ja suvaitsevaisuus, ammatilliset taidot ja tiedot, yhteinen opetussuunnitelma sekä riittävät resurssit (Pihlaja, 2009 s. 146). Inklusion käsitteen määrittely paljastaa sen haasteellisuuden, sillä käsite on moniulotteinen ja kattaa laajan kirjon erilaisia tekijöitä, joiden toteutuminen on välttämätöntä inklusion saavuttamiseksi (Pihlaja, 2009 s. 147). Inklusiota määritellään monin tavoin, mutta yhteisenä tekijänä on erilaisten oppimisen esteiden poistaminen (Kokko, 2021 s. 26). Inkluisio on jatkuvasti kehittyvä arvopohjainen prosessi, jonka tavoitteena on edistää tasa-arvoa, osallisuutta, yhteisöllisyyttä, yhteenkuuluvuutta ja moninaisuuden arvostusta (Göranssön & Nilholm, 2014 ; Viljamaa & Viitala, 2022).

2.2 Integraatio ja Segregaatio

Integraatio on peräisin englannin kielestä ”integration”, joka viittaa yhdistämiseen eli integroimiseen (Takala, 2016 s. 14.) Integraation lähtökohtana on ollut segregaation purkaminen, joka tarkoittaa tukea tarvitsevan lapsen sijoittamista samaan ikäryhmään muiden tukea tarvitsemattomien lasten kanssa. Tämä ulkoapäin tapahtuva liittäminen eroaa inklusiosta, joka perustuu kaikkien lasten yhdenvertaiseen kohteluun ja yhteisöllisyyden rakentamiseen sisältäpäin (Viitala, 2022). Suomen varhaiskasvatusta ohjaavat asiakirjat ovat jo vuodesta 1978 lähtien suosittaneet integraation periaatteita erityispäivähoidon työryhmän muistioista alkaen. Nykyään inklusion periaatteet ovat korvanneet segregaation ja lapsen tukea painotetaan enemmän (Viitala, 2022 s. 49).

Viitalan (2022) mukaan integraatiota voidaan tarkastella eri tasoilla, joista fyysinen toiminnallinen ja sosiaalinen integraatio ovat varhaiskasvatusikäisten lasten kannalta tärkeitä. Fyysinen integraatio merkitsee sitä, että lapsi on ryhmässä, mutta hän ei osallistu samoihin toimintoihin kuin muut vertaisensa, eikä hänellä ole sosiaalisia suhteita muiden lasten kanssa. Toiminnallinen integraatio puolestaan tarkoittaa sitä, että ryhmän opettaja suunnittelee toiminnan niin, että myös tukea tarvitseva lapsi voi osallistua siihen. Sosiaalinen integraatio merkitsee, että lapsi on hyväksytty ryhmän jäseneksi ja hänellä on samanlaiset sosiaaliset suhteet muiden lasten kanssa kuin muillakin ryhmän jäsenillä (Viitala, 2022 s. 49–50). Useissa oppikirjoissa käsitellään kahta erilaista integraation muotoa; fyysistä ja sosiaalista integraatiota. Fyysinen integraatio tarkoittaa ainoastaan samassa fyysisessä tilassa olemista. Integraation perimäisen ajatuksen mukaan pelkkä fyysinen läsnäolo ei riitä integraation saavuttamiseen (Takala, 2016 s. 16).

Segregaatio on peräisin englannin kielestä ”segregation”, joka tarkoittaa yleisesti erottamista tai eristämistä (Takala, 2016 s. 14). Viitalan, (2022 s. 49) mukaan Suomessa varhaiskasvatuksessa ei ole koskaan pääasiassa käytetty segregoitua palvelujärjestelmää tukea tarvitsevien lasten kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvoinnin tukemiseksi vaan sen sijaan erityisryhmät ovat toimineet tavallisten päiväkotien yhteydessä ja osallistuneet yhteistoimintaan muiden ryhmien kanssa. Aiemmin tukea tarvitsevien ihmisten palvelut ovat olleet voimakkaasti segregoituneita, mikä näkyy esimerkiksi kehitysvammaisten laitosten rakentamisessa syrjäisille paikoille 1960–1970-luvuilla (Viitala, 2022 s. 49).

2.3 Inklusiivinen varhaiskasvatus

Inkluusio ei rajoitu ainoastaan lasten fyysiseen läsnäoloon, vaan se edellyttää palvelun kykyä vastata lasten monimuotoisuuteen myös pedagogisella tasolla, mikä puolestaan vaatii resursseja ja osaamista (Ailila ym. 2022; Pennanen & Turja 2017 s. 163–164; Yu & Cho, 2022). Korkealaatuinen varhaiskasvatus mahdollistaa kaikkien lasten aktiivisen osallistumisen yhteiseen toimintaan, olivatpa he sitten tyypillisesti kehittyviä tai tarvitsevat erityistä tukea. Tämä sisältää kolmiportaisen tukimallin, joka tarjoaa pedagogista tukea kaikille ryhmän lapsille tarpeen mukaan, asteittain vahvistuen yleisen, tehostetun tai erityisen tuen tasolla (Syrjämäki, 2019 s. 25). Inklusio ilmenee käytännössä inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa, jossa kaikille lapsille tarjotaan laadukasta tähän ideologiaan perustuvaa kasvatusta. Inklusiivisen pedagogiikan ammattilainen valitsee keinot ja menetelmät, jotka vahvistavat moninaisuuden arvostamista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta inklusion ydinarvojen mukaisesti varhaiskasvatuksessa (Viljamaa & Viitala, 2022 s. 64; Yu & Cho, 2022). Korkealaatuisen opetuksen edellytyksenä on tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden keskeinen rooli, joka perustuu lapsiryhmän moninaisuuden näkemiseen pedagogisena rikkautena, syrjinnän vastustamisena ja inklusioperiaatteiden noudattamisena oppimisympäristössä (Ailila ym. 2022; Eerola-Pennanen & Turja, 2017 s. 156).

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen johtamisen perusta on ymmärrys erilaisuutta kohtaan, mukaan lukien käsitykset kyvykkyydestä, epätäydellisyydestä, vammaudesta ja sosiaalisesta asemasta. Kasvatus- ja opetustoiminnan johtajan tehtävänä on mahdollistaa kaikille yhdenvertaiset kehittymismahdollisuudet omalla toiminnallaan (Ailila ym. 2022; Laakso, Pihlaja, Laakkonen, 2020 s. 378). Inklusiivisen pedagogiikan johtaminen edellyttää ennakointia, dialogisuutta ja voimaannuttavaa johtamista, joka hyödyntää eri johtamisalueita ja jaettua johtajuutta, sekä työyhteisön arvojohtamista ja johtajan läsnäoloa henkilöstön keskuudessa (Laakso, Pihlaja, Laakkonen, 2020 s. 377). Inklusiivisen pedagogiikan johtaminen käsittää johtajan käsitykset inklusiosta, yhteisestä opetussuunnitelmasta sekä resurssien ja osaamisen jakamisesta, yhdessä johtajan inklusiivisten asenteiden kanssa (Ailila ym. 2022; Laakso, Pihlaja, Laakkonen, 2020 s. 378).

Inklusiivinen varhaiskasvatus edellyttää erilaisten tukimuotojen tarjoamista sekä lapsille että henkilökunnalle. Tuki voi tulla erityisopettajilta, terapeuteilta ja moniammatillisilta tiimeiltä, jotka voivat auttaa henkilökuntaa ymmärtämään paremmin erilaisia tarpeita ja haasteita, joita lapsilla voi olla (Pihlaja, 2009 s. 151). Viljamaan ja Takalan (2017 s. 207) tutkimuksessa, joka

on suunnattu varhaiskasvatuksen erityisopettajille, keskityttiin työnkuvan muutoksiin ja erityisesti inklusioon varhaiskasvatuksessa. Se osoitti, että tutkimuksessa ymmärrettiin inklusion tarkoittavan ennen kaikkea tukea tarvitsevien lasten sijoittamista muiden lasten joukkoon lähipäiväkotiin. Vastuullinen inklusio edellyttää riittäviä resursseja sekä yhteistä visiota, tukijärjestelmää, pedagogista johtajuutta ja lähiyhteisön osallistumista (Viljamaa & Takala, 2017, s. 221).

Inklusiivisuuden ja yhteenkuuluvuuden toteuttamisen ensimmäinen askel on peilata omaa ja työyhteisön kasvatuserityyksiä ja toimintatapoja määritelmiin sekä tarkastella inklusioita prosessina, jotta voidaan asettaa tavoitteita sen edistämiseksi (Viljamaa & Takala, 2022 s. 69). Integroitu erityisryhmä ilmentää inklusiivista toimintaympäristöä, jossa yhteisön jäsenten tunne yhteenkuuluvuudesta korostuu, moninaisuus ja erilaiset tarpeet tunnustetaan sekä ammattilaiset vastaavat niihin tarkoituksenmukaisella tavalla (Syrjämäki, 2019 s. 66; Yo & Cho, 2022).

3 Tutkimuksen toteutus

Tutkielmani tavoitteena on koota parhain saatavilla oleva tieto inklusion merkityksestä, sen haasteista ja edistävästä tekijöistä sekä koota tietoa inklusion merkityksestä oppimiselle, mikä tukee laadukasta opetusta ja opettajien osaamista. Tässä luvussa kuvataan tutkielmani metodologiaa, tavoitteita, tutkimuskysymystä sekä eettisyyttä ja luotettavuutta. Lisäksi avaatan tutkimuksen prosessia ja aineiston analysointia.

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymys

Tässä kirjallisuuskatsauksessa pyritään poimimaan tärkeimmät näkökulmat, ajatukset sekä argumentit, joita hyödynnetään työn tekemisessä. Laadullisessa tutkimuksessa keskitytään ymmärtämään tutkimuskohteena olevia ilmiöitä tutkittavien näkökulmasta, joten sen painopiste on ilmiöiden laadussa, ei niiden määrässä (Tuomi & Sarajärvi, 2018 s. 131). Käsitteiden määrittämisen kautta olen pyrkinyt huomioimaan tärkeimmät näkökulmat inklusion tutkimustiedosta. Keskeisenä tavoitteena on keskittyä selkeästi rajattuun tutkimuskysymykseen ja vastata asetettuun tutkimuskysymykseen. Inklusion määrittämisen ja keskeisten käsitteiden ymmärtäminen on äärimmäisen tärkeää, jotta inklusiota voidaan toteuttaa tavoitteellisesti. Kirjallisuuskatsauksen tulokset kuvataan narratiivisesti ja aineistolähtöisesti

Tutkimuskysymykseni tässä tutkielmassa on:

- 1) Mikä on inklusion merkitys varhaiskasvatuksessa?
- 2) Millaisia käytänteitä ja menetelmiä sen edistämiseksi on käytössä?

3.2 Kirjallisuuskatsaus

Tutkimukseni on kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tarjoaa laajan ja yksityiskohtaisen katsauksen inklusiosta saatavilla olevan tutkimusaineiston kautta. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimuskysymykset ovat usein väljiä, eikä niillä ole tiukkoja ja tarkkoja säästöjä (Salminen, 2011). Inklusio on aiheena laaja sekä monitahoinen, joten ku-

vaileva kirjallisuuskatsaus on hyödyllinen aiheen selkeyttämiseksi. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkittava ilmiö voidaan kuvata laaja-alaisesti ja sen ominaisuuksia voidaan tarvittaessa luokitella (Salminen, 2011 s. 6). Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla voidaan myös tunnistaa tärkeitä käsitteitä ja termejä, joita käytetään, kun aiheesta keskustellaan.

Tieteellinen tutkimus on prosessi, joka sisältää samankaltaisten havaintojen ja ilmiöiden analysointia sekä niiden tulkintaa ja vertailua. Tutkimuksen tavoitteena on päästä ymmärrykseen ilmiöistä ja tapahtumista, jotka eivät ole ilmeisiä pelkällä havainnoinnilla (Alasuutari, 2011 s. 59). Tutkimukseni yhtenä tavoitteena onkin tarjota arvokasta tietoa aiheesta kiinnostuneille sidosryhmille kuten muille tutkijoille, opiskelijoille sekä ammattilaisille.

3.3 Tiedonhankinnan prosessi ja aineiston analysointi

Tiedonhankintaa selkeytti rajattu tutkimuskysymys sekä tarkennettu aihealue. Kirjallisuuskatsauksessa käytetään monipuolisesti erilaisia tiedonlähteitä kuten tietokantoja, julkaisuja ja tutkimusartikkeleita. Tavoitteena oli keskittyä käyttämään laadukkaita ja ajan tasalla olevia tietolähteitä. Tiedonhaussa hyödynsin tietokantoja, joita olivat Oula-Finna, Ebsco, Scopus sekä Google Scholar. Aikarajauksena käytin vuosia 2003–2023 sekä rajasin tuloksista vertaisarvioitua tietolähteitä. Suomenkieliset hakusanat tiedonhankinnassa olivat *inkluisio*, *integraatio*, *varhaiskasvatus*, *osallisuus*, *segregaatio* sekä *inklusiivinen varhaiskasvatus*. Näiden lisäksi hain kansainvälisiä aineistoja englanniksi hakusanoilla *inclusion*, *early childhood education*, *participation*, *integration* ja *kindergarten*. Lisäksi aineistona käytän myös Opetushallituksen (2022) tekemää varhaiskasvatussuunnitelman perusteita, sillä se on varhaiskasvatuksessa tehtävää työtä ohjaava asiakirja. Vertaisarvioituja tuoreita tutkimuksia löytyi mielestäni hyvin. Kiinnitin huomiota kuitenkin siihen, että tutkimuksia inklusiosta oli tehty enemmän peruskoulun näkökulmasta. Varhaiskasvatuksen puolelta löytyi sen sijaan vähemmän, mutta niitä oli mielestäni riittävästi. Lisäksi havaitsin, että en löytänyt yhtään lasten näkökulmasta tehtyä tutkimusta inklusiosta.

Tutkimuksen laadun varmistamiseksi toteutettiin tarkka suunnitteluvaihe, jossa määriteltiin selkeät tavoitteet ja valittiin sopiva menetelmä. Tutkimukset luettiin huolella ja niiden tulosoista poimittiin tutkimuskysymyksiin liittyvät vastaukset. Vastauksista rakennettiin synteesi yhdistämällä niistä selkeä kokonaisuus vastaten tutkimuskysymyksiin. Aineiston analysointi

suoritettiin huolellisesti ja tarkasti, ottaen huomioon tutkimusmenetelmään suositeltuja käytäntöjä. Tämä kokonaisvaltainen lähestymistapa varmisti tutkimuksen tieteellisen laadun kaikilla keskeisillä osa-alueilla.

3.4 Eettisyys ja luotettavuus

Kirjallisuuskatsauksessa noudatettiin hyvää tieteellistä käytäntöä (TENK, 2023). Tutkimuksessa on varmistettu tieteellisen toiminnan laatu, suunnittelun, menetelmien ja analyysin osalta. Tutkijana olen noudattanut rehellisyyttä tuloksia raportoidessa salaamatta yksityiskohtia ja esittämällä ne objektiivisesti. Tutkimuksessa on arvostettu muiden tutkijoiden työtä viittaamalla lähteisiin asianmukaisesti (TENK, 2023 s. 12). Kirjallisuuskatsaus soveltui hyväksi tutkimusmenetelmäksi tutkimuskysymykseeni vastaamiseksi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan on jatkuvasti arvioitava analyysin kattavuutta ja työn luotettavuutta, mikä edellyttää jatkuvaa kriittistä pohdintaa tutkijan tekemien ratkaisujen osalta (Eskola & Suoranta, 1998). Analyysiin otettiin mukaan vertaisarvioidut artikkelit, millä pyrittiin takaamaan tutkimusten laatua. Varsinaista laadunarviointia ei artikkeleille tehty. Tutkimuksessa käytettiin aiheen suhteen relevantteja ja keskeisiä tietokantoja. Lisäksi laadun kannalta oli tärkeää ottaa mukaan ainoastaan aiheeseen liittyvät lait ja Opetushallituksen dokumentit. Lähteiden osalta löytyi tutkimuskysymykseen vastaavia artikkeleita samasta teemasta. Vaikka lähteet kertovat samoista tapahtumista, niiden erilaiset näkökulmat tuovat esiin tapahtumien eri puolia (Alasuutari, 2011 s. 38). Kaikki seikat, joita pidetään luotettavina ja osana tutkittavaa aihetta, on kyettävä selvittämään niin, etteivät ne ole ristiriidassa annetun tulkinnan kanssa (Alasuutari, 2011 s. 31). Näin voidaan varmistaa tulkinnan luotettavuus ja oikeellisuus. Monipuolisen näkökulman sai varmistamalla, että kirjallisuuskatsaukseen on otettu mukaan kaikki relevantit tietokannat ja tutkimuskysymykseen vastaavat artikkelit. Kielirajauksen vuoksi on voinut jäädä pois tutkimuskysymykseen souvia artikkeleita ja lisäksi aikarajaus on voinut myös vaikuttaa aineiston määrään.

4. Tulosluku

Tässä luvussa käsitellään kirjallisuuskatsauksen tärkeimmät tulokset ja havainnot, jotka on saatu analysoimalla ja arvioimalla alan aiempaa tutkimusta sekä kirjallisuutta. Tuloksissa tarkastellaan, mikä on inklusion merkitys varhaiskasvatuksen näkökulmasta sekä millaisia käytänteitä ja menetelmiä sen edistämiseksi on käytössä. Tuloksissa tarkastellaan lisäksi inklusion haasteita. Luvussa pyritään antamaan kattava kuva inklusion tilasta ja sen kehitystarpeista varhaiskasvatuksessa.

4.1 Inklusiivisen varhaiskasvatuksen merkitys

Inklusiivinen kasvatusta edellyttää yhteenkuuluvuuden tunteen kokemista kaikilta ryhmän jäseniltä, mikä saavutetaan keskinäisessä vuorovaikutuksessa huomioimalla yksilölliset tarpeet ja käyttämällä tarvittaessa varhaiserityiskasvatuksen rakenteita ja erityispedagogista osaamista (Syrjämäki, 2019 s. 62). Varhaiskasvattajan tehtävänä on mahdollistaa lapsille vaikuttamisen mahdollisuuksia erilaisissa arjen tilanteissa sekä liittyen toiminnan suunnitteluun ja arviointiin pidemmällä aikavälillä (Nivala, 2021 s. 54). Jo vuosikymmeniä on pyritty tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen perustuvan inklusiivisen kasvatuksen ja koulutuksen edistämiseen (Syrjämäki, 2019 s.23). On tarpeen kohdata lapset aktiivisina toimijoina heidän jokapäiväisessä elämässään, eivätkä pyrkimykset kuulumiseen tule ole vain jotain, mitä kasvattajia varten on tehtävä tai toimia (Juutinen, 2018 s. 67).

Inklusio voidaan tulkita kapeasti, jolloin se tulkitaan tukea tarvitsevan lapsen integroimisesta yleisopetukseen tai varhaiskasvatuksen ryhmään, erityistä tukea tarvitsevien lasten pedagogisen tuen suunnittelua ja toteuttamista tai yleisesti sen voi määritellä kaikkia ryhmän lasten yksilöllisten tarpeiden huomioimisena (Syrjämäki, 2019 s. 24–25). Lasten mielipiteiden selvittäminen ja huomioon ottaminen tulee integroida luontevaksi osaksi varhaiskasvatuksen toimintaa kehittämällä toiminnan suunnittelun ja arvioinnin prosesseja, joissa lapset voivat osallistua arkipäiväisen yhteisen tekemisen kautta (Nivala, 2021 s. 54–55). Korkealaatuinen varhaiskasvatusta edistää kaikkien lasten aktiivista osallistumista yhteiseen toimintaa ja perustuu kolmiportaiseen tutkimalliin, joka sisältää tarpeen ja tilanteen mukaan vahvistuvan pedagogisen tuen kaikille ryhmän lapsille niin yleisellä kuin tehostetun tai erityisen tuen tasoilla (Syrjämäki, 2019 s. 25).

Kuuluminen tarkoittaa eri ihmisille eri asioita, ja se on sekä valinnan että välttämättömyyden asia. Jokapäiväisessä elämässämme muodostamme ryhmiä omasta tahdostamme ja joskus valitsemme olla kuulumatta ryhmään ollenkaan. Kuulumattomuus on yhtä merkittävää kuin valinta kuulua ryhmään (Juutinen, 2018 s. 71). Ryhmän jäsenten osallisuuden takaamiseksi heidän tulee pystyä osallistumaan ryhmän arkiseen toimintaan sekä ohjattuihin että vapaamuotoisiin toimintahetkiin omalla mielekkäällä tavallaan, oli se sitten aktiivisempi tai passiivisempi rooli, sillä tämä osallistuminen mahdollistaa ajatusten ja näkemysten tuomisen esiin toiminnasta ja yhteisön asioista (Nivala, 2021 s. 54). Syrjämäki, (2019, s. 27) tutkimuksessa korostetaan inklusiivisen kasvatuksen ydinkysymyksenä lapsen yhteenkuuluvuuden tunnetta ja osallisuutta, joita edistetään korkealaatuisen varhaiserityiskasvatuksen avulla erityisesti varhaiskasvatuksen ammattilaisten toteuttamalla vertaisvuorovaikutusta vahvistavalla pedagogiikalla. Kun osallisuus ymmärretään poliittisena, eli perustaltaan yhteisöön kuulumisena, osallisuuden vahvistaminen saa merkitystä toimintana, jolla voidaan myös ehkäistä yksinäisyyttä (Nivala, 2021 s. 53).

4.2 Inklusion toteutuminen varhaiskasvatuksen pedagogiikassa

Varhaiskasvattajien tehtävänä on varmistaa, että lapset kokevat hyväksytyksi tulemisen tunteita ryhmässä omana itsenään, riippumatta suorituksistaan. Tämä saavutetaan luomalla toimintakulttuuri, joka korostaa kaikkien mukaan ottamista ja huomioimalla tietoisesti jokaisen lapsen vertaissuhteiden tukemiseen. Tällöin rakennetaan sosiaalista ympäristöä, jossa jokaiselle lapselle tarjotaan merkityksellisiä mahdollisuuksia sosiaaliseen osallistumiseen riippumatta heidän yksilöllisistä ominaisuuksistaan (Nivala, 2021 s. 54). Aikuisten tukemat osallistavat ympäristöt mahdollistavat lasten vertaisvuorovaikutuksen, mikä edistää yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yksilöllistä kehitystä (Syrjämäki, 2019 s. 15). Paikan löytäminen moninaisissa yhteisöissä alkaa jo lapsuudesta. Varhaislapsuuden kasvatusinstituutiot ovat kuulumisen edistämisen ytimessä ja kasvattajan vastuu on tarjota jokaiselle lapselle turvallinen paikka, jossa lapsi voi tuntea kuuluvansa joukkoon ja tulla muiden arvostamaksi (Juutinen, 2018 s.72).

Ryhmän sisäinen vuorovaikutus on keskeinen osa inklusiota, koska se vaikuttaa kaikkien lasten osallisuuteen ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen, mukaan lukien ne lapset, jotka tarvitsevat erityistä ohjausta (Syrjämäki, 2019 s. 28). Poliittinen osallisuus ja sosiaalinen osallisuus ovat kaksi keskeistä käsitettä, jotka viittaavat yksilön mahdollisuuksiin vaikuttaa ympäröivään yh-

teiskuntaan. Poliittinen osallisuus kuvaa yksilön kykyä tulla kuulluksi ja vaikuttaa yhteiskunnallisiin päätöksiin, kun taas sosiaalinen osallisuus tarkoittaa yksilön kuulumista ryhmään ja merkityksellisten sosiaalisten suhteiden ylläpitämistä (Nivala, 2021 s. 38). Poliittinen ja sosiaalinen osallisuus eivät sulje toisiaan pois, vaan ne edellyttävät toisiaan (Nivala, 2021 s. 44). Nivala (2021 s. 38) tutkimuksessa toteaa, että varhaiskasvatuksessa on tärkeä tunnistaa sekä poliittisen että sosiaalisen osallisuuden merkitys, sillä vaikka vahva poliittinen osallisuus on tärkeää, myös sosiaalinen osallisuus on merkittävä tekijä yksilön osallisuuden kokemuksessa. Ryhmän jäsenten positiivinen vuorovaikutuksen on oltava läsnä inklusion ja sosiaalisen osallisuuden mahdollistamiseksi, niin lasten välisissä ystävyyssuhteissa kuin lapsiryhmän yhteisessä toiminnassa (Syrjämäki, 2019 s. 28). Kasvattajalta vaaditaan herkkyyttä tunnistaa, miten kuulumisen politiikka toimii lasten ja koko yhteisön välillä ja minkälaiset suhteet, käytännön tilat ja rutiinit ovat merkityksellisiä lapsille kuulumisen rakentumisessa (Juutinen, 2018 s. 67).

Sosiaalinen osallisuus edellyttää yksilön pääsemistä mukaan yhteiseen ja vastavuoroiseen vuorovaikutukseen, jossa hän saa kokemuksia kohtaamisesta ja ryhmän toimintaan osallistumisesta. Tällainen vuorovaikutus rakentaa sosiaalisen perustan osallisuudelle, jossa yksilö tulee nähdyksi, kuulluksi ja hyväksytyksi, mikä mahdollistaa toisten näkemisen, kuulemisen ja hyväksymisen (Nivala, 2021 s. 42). Osallisuuden edellytyksenä korostetaan osallistumisen vapaaehtoisuutta eli toimijana lapsen täytyy myös voida halutessaan kieltäytyä osallistumisesta (Nivala, 2021 s. 41). Kokon (2021 s. 79) tutkimuksessa keskeinen havainto oli, että yhteisopettajuuden hyödyntäminen tarjoaa mahdollisuuksia kehittää yhteisöllisyyden toimintakulttuuria ja toteuttaa inklusiivisempaa kasvatusta. Yhteistyö on inklusiivisen kasvatuksen edellytys (Kokko, 2021 s. 74). Pihlajan (2009, s.151) tutkimuksen mukaan inklusion kontekstissa tuen muodot ulottuvat niin oppilaisiin kuin henkilökuntaankin, jolloin erityisopettajat, terapeutit ja moniammatilliset tiimit tarjoavat ohjausta ja apua myös henkilöstölle.

4.3 Inklusion toteutumisen haasteet

Pihlaja (2009, s. 147) toteaa tutkimuksessaan, että inklusion pohtiminen paljastaa, että jo käsite on itsessään haasteellinen, sillä termi on laaja-alainen ja moniulotteinen ja sen toteutuminen edellyttää useiden eri asioiden onnistumista. Riittävien resurssien lisäksi tarvitaan yhteinen visio, riittävä tuki, pedagoginen johtajuus ja osallisuus lähiyhteisössä, jotta inklusion varjopuolek eivät korostuisi ja pedagogiikka olisi eettisesti vastuullista ja hyödyllistä (Viljamaa & Takala

2017 s. 221). Lasten diagnosointi, luokittelu ja tukitarpeiden nimeäminen tuovat omat haasteensa inklusiokeskusteluun, sillä tämä korostaa lasten välisiä eroja ja keskittyy vammaisuuden tai vaikeuden negatiivisiin seurauksiin (Syrjämäki, 2019 s. 24).

Laakson ja kumppaneiden (2020 s. 398) tutkimuksen mukaan johtajien käsitykset inklusiosta vaihtelivat, sillä osa ymmärsi käsitteen merkityksen, mutta osalla oli epäselvä ymmärrys käsitteestä. Lisäksi inklusiota liitettiin sijoitteluun, mikä heijasteli integraation ja inklusion välisiä käsitteellisiä epäselvyyksiä. Viljamaa ja Takalan (2017 s. 224) tutkimuksen mukaan erityispedagogiikan ammattilasten ja tutkijoiden eriävät näkemykset inklusiosta luovat haasteen keskustelulle sekä vaikeuttavat työntekijöiden käsitysten muodostamista. Esimerkiksi varhaiserytysopettajat saattavat toivoa integroitujen erityisryhmien palauttamista, vaikka eivät pidä niitä inklusiivisina. Pihlaja (2009 s. 152–153) toteaa tutkimuksessaan, että inklusion toteutuminen on epätasaista useissa kohdissa, sillä yhteisten palveluiden riittämättömyys johtaa epätasaisiin resursseihin, mikä aiheuttaa eriarvoisuutta lasten ja perheiden välillä esimerkiksi asuinkunnan tai asuinalueen perusteella.

Laakson ja kumppaneiden (2020 s. 398) tutkimuksessa varhaiskasvatuksen johtajat kokivat, että inklusiivisen pedagogiikan johtamista esti työtehtävien kuormittuminen, pula erityisopettajista sekä joissakin tapauksessa henkilöstön haluttomuus osallistua täydennyskoulutukseen. Johtajat pitivät täydennyskoulutuksen tärkeyttä korostuneena, koska varhaiskasvatukseen on tullut paljon muutoksia lyhyessä ajassa. Tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksenjohtajilla oli myönteinen asenne inklusioon. Joidenkin haastateltavien johtajien oli vaikea määrittää, mitä inklusiivisen pedagogiikan johtaminen tarkalleen ottaen on tai voisi olla. Keskustelu siirtyi varhaiskasvatuksen erilaisiin johtamisen ja johtajan työtehtäviin liittyviin asioihin, mutta ei konkreettisesti käsitellyt inklusiivista pedagogiikka (Laakso ja kumppanit 2020). Viljamaan ja Takalan (2017 s. 224) tutkimuksessa varhaiserytysopettajat liittivät muutoksen inklusioon ja puhuivat tukitarvetta omaavien lasten oikeudesta olla samassa ryhmässä muiden lasten kanssa. Kuitenkin osa varhaiserytysopettajista oli sitä mieltä, että inklusio ei sovi kaikille lapsille, mikä oli ristiriidassa heidän omaan inklusiokäsitykseensä.

Viljamaan ja Takalan (2017 s. 224) tutkimuksessa ilmeni, että joidenkin varhaiserytysopettajien käsitys inklusiosta oli sen näkeminen toimenpiteenä tai mallina, jossa pienryhmät purettiin ja tuen tarpeessa olevat lapset siirtyivät muiden lasten kanssa samoihin ryhmiin. Osalla oli kuitenkin epävarmuutta siitä, että tällainen toteutus sisältäisi riittävät edellytykset tukea tarvit-

sevien lasten ohjaamiseen. Syrjämäen (2019, s.24) tutkimuksessa todettiin, että lasten diagnosointiin, luokitteluun ja tuen tarpeiden nimeämiseen liittyvä kysymys tuo omat haasteensa inklusiokeskusteluun. Tällainen nimeäminen korostaa lasten välisiä eroja ja keskittyy vamman tai vaikeuden negatiivisiin seuraamuksiin.

5. Yhteenveto ja johtopäätökset

Kirjallisuuskatsauksessa selvitettiin inklusion merkitys varhaiskasvatuksen näkökulmasta sekä sitä edistävästä tekijöistä ja haasteista. Tarkoituksena oli koostaa parhain saatavilla oleva tieto inklusion merkityksestä, sitä edistävästä pedagogista käytänteistä sekä haasteista varhaiskasvatuksessa. Lisäksi tarkoituksena oli saada ajankohtainen kuva inklusion merkityksestä oppimiselle, mikä tukee laadukasta opetusta ja opettajien osaamista.

Tutkimuksissa nousi esille, että inklusio varhaiskasvatuksessa viittaa vahvasti periaatteeseen, jossa kaikki lapset riippumatta heidän erityistarpeistaan tai taustoistaan otetaan osaksi yhteisöä ja tarjotaan yhdenvertainen mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen (Syrjämäki 2010). Inklusio on hyvin moniselitteinen käsite ja ilman perehtymistä käsitteeseen on vaikea ymmärtää sitä kokonaan. Aineistossa korostuu, että inklusio on tavoite, johon on aina syytä pyrkiä. Tutkimuksissa nousi esille, että inklusio varhaiskasvatuksessa pohjautuu inklusiiviseen varhaiskasvatukseen sekä inklusiiviseen pedagogiikkaan, joissa keskeistä on kaikkien lasten yhdenvertainen osallisuus ja osallistuminen.

Inklusiivinen varhaiskasvatus painottaa monimuotoisuuden hyväksymistä ja arvostamista, luoden tilan kaikille lapsille tuntee itsensä tervetulleiksi ja arvostetuksi osana yhteisöä (Ailila ym. 2022). Tutkimuksissa nousi esille, että varhaiskasvatushenkilöstön asennoituminen inklusiiviseen varhaiskasvatukseen oli pääosin myönteinen. Tutkimuksessa korostui, että inklusion edistäminen vaatii pitkäjänteistä ja monitasoista yhteistyötä eri sidosryhmien välillä, jotta voidaan luoda yhteisö, jossa kaikilla lapsilla on mahdollisuus osallistumiseen ja hyväksytyksi tulemiseen varhaiskasvatuksessa.

Analysoitujen tutkimusten perusteella painottui vahvasti osallisuus, joka on voimakkaasti sidoksissa inklusiiviseen varhaiskasvatukseen, sillä se korostaa lasten aktiivista osallistumista päätöksentekoon, toimintaa ja oppimiseen. Lasten äänen kuuleminen ja heidän mielipiteidensä arvostaminen on keskeinen osa inklusiivista pedagogiikkaa. Tutkimuksissa nousi esille osallisuuden merkitys, sillä se edistää lasten itsemääräämisoikeutta, oppimista ja sosiaalisia taitoja. Inklusiivinen varhaiskasvatus tavoittelee luomaan oppimisympäristön, jossa lapset voivat osallistua monipuolisiin ja merkityksellisiin toimintoihin, ongelmanratkaisuun ja päätöksentekoon (Ailila ym., 2022; Varhaiskasvatuslaki 540/2018).

Tutkimuksissa korostui, että varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulee omata asianmukainen koulutus sekä osaaminen inklusiivisen pedagogiikan ja erityistuen tarjoamiseen, jotta inklusiivinen varhaiskasvatus toteutuu. Inklusion yksi haasteista aiemman tutkimustiedon valossa varhaiskasvatuksessa on henkilöstön koulutustaso ja osaaminen, jotka eivät täytä riittävästi vaatimuksia erilaisten lasten tarpeiden tukemisessa ja inklusion edistämiseksi (Yu & Cho, 2022). Inklusion toteuttaminen edellyttää useiden asioiden onnistumista. Inklusion haasteista tutkimuksissa korostui, että jo inklusion käsitteellistäminen paljastaa sen haasteellisuuden, sillä termi on laaja-alainen ja moniulotteinen (Göransson & Nilholm, 2014). Inklusio voi merkitä eri asioita eri konteksteissa ja eri toimijoille. Tutkimuksissa myös nousi esille, että inklusion edistäminen edellyttää varhaiskasvatuksessa tiivistä yhteistyötä eri sidosryhmien välillä. Tutkimuksissa korostui, että inklusion haasteena ovat hyvin usein resurssit. Resurssien riittävyyden ja saatavuuden puute vaikeuttaa huomattavasti inklusion toteutumista sekä rajoittaa mahdollisuuksia tarjota yksilöllistä tukea erityistarpeisiin. Lisäksi tutkimuksissa näkyi, että johtajien erityispedagogiikan ammattilaisten sekä tutkijoiden eriävät näkemykset inklusiosta toivat haasteita inklusio keskusteluun sekä vaikeuttavat työntekijöiden käsitysten muodostumista inklusiosta.

Huomioin, että en löytänyt tutkimuksia, jossa olisi käsitelty lasten näkökulmia inklusiosta. Mielestäni lasten näkökulma ja kokemus jää huomioimatta tutkimuksissa, mikä ei anna kokonaiskuvaa inklusion merkityksestä eri näkökulmista. Mielestäni lapsen näkökulmasta oleva tutkimustieto olisi tärkeää inklusion kehittämisessä.

6. Pohdinta

Varhaiskasvatusympäristön ja henkilöstön toimintatapojen tulee mahdollistaa kaikkien lasten osallisuutta, mikä vaatii kehittämistä (Syrjämäki, 2019 s. 25–26). Osallisuuden edistämisen käytännöissä on vähän kuvauksia siitä, miten yhteisöön kuulumista ja liittymistä voidaan tukea pedagogisin keinoin (Nivala, 2021 s. 34). Tutkimuksessa Nivala (2021, s. 42) toteaa, että sosiaalisen osallisuuden merkitys tunnustetaan, mutta sen tarkempi käsittely jää usein tekemättä. Vaikka sosiaalinen osallisuus on tärkeä, sen merkitys ja käsitteleminen jäävät usein vähemmälle huomiolle tai syvällisemmälle analyysille. Tämä havainto sosiaalisen osallisuuden vähäisestä syvällisestä käsittelystä heijastaa laajempaa haastetta ymmärtää ja tunnistaa tämän käsitteen merkitys ja vaikutus ihmisten elämään. Varhaiskasvatuksen osallisuustutkimuksessa olisi hyvä ottaa huomioon kuulumisen käsite ja luoda yhteys osallisuus- ja kuulumistutkimuksen välille, jotta sosiaalipedagoginen ymmärrys osallisuudesta kuulumisen pohjalta voisi tarjota toimivan teoreettisen kehyksen (Nivala 2021 s. 47).

Tutkimuksen tavoitteena oli koota parhain saatavilla oleva tieto inklusion merkityksestä, sen haasteista ja edistävästä tekijöistä sekä koota tietoa inklusion merkityksestä oppimiselle, mikä tukee laadukasta opetusta ja opettajien osaamista. Tämän tiedon merkitys ja hyödyntäminen ovat monitahoisia ja vaikuttavat sekä akateemiseen maailmaan että käytännön opetukseen ja opettajien osaamiseen. Akateemisen yhteisön kannalta tulokset voivat toimia pohjana uusille tutkimuksille ja tieteelliselle keskustelulle. Tieto inklusion merkityksestä voi ohjata opettajakoulutusohjelmia kohti entistä inklusiivisempia opetusmenetelmiä ja pedagogisia lähestymistapoja. Yhteenvedona tutkimuksen tulokset voivat edistää inklusion periaatteiden konkreettista soveltumista varhaiskasvatuksessa ja tukea kaikkien lasten oppimista ja osallisuutta.

Tutkimuksissa korostui inklusio varhaiskasvatuksen ammattilaisten näkökulmasta, lasten kokemuksiä inklusiosta ei esiintynyt löytämissäni tutkimusartikkeleissa. Inklusiivisten käytänteiden onnistumisen arvioinnin keskeisin näkökulma on lapsen näkökulma (Lindqvist & Nilholm, 2014). Kuten Lindqvist ja Nilholm (2014) korostavat, lapsen näkökulma on yksi keskeisimmistä näkökulmista, kun arvioidaan, miten inklusion tavoitteet ja käytänteet toteutuvat käytännössä. Lapset ovat toimijoita omilla oppimisprosesseissaan ja heidän kokemuksensa ja näkemyksensä ovat korvaamattoman arvokkaita arvioitaessa inklusiivisen varhaiskasvatuksen tehokkuutta ja vaikutuksia.

Inklusio on aiheena erittäin ajankohtainen ja tärkeä yhteiskunnallisesti. Pro-gradu tutkielmassa olisi mielenkiintoista tutkia inklusiota lapsen näkökulmasta. Aihetta olisi mielestäni erityisen tärkeää tutkia lapsen näkökulmasta, sillä tällöin saamme selville, miten kaikkien lasten hyväksyntä, tasa-arvo ja osallisuus toteutuu ja miten lapset kokevat inklusion. Inklusion tutkiminen lapsen näkökulmasta liittyy myös vahvasti lasten oikeuksiin, sillä jokaisella lapsella on oikeus tuntea itsensä hyväksytyksi ja arvostetuksi osaksi yhteisöä. Inklusion edistäminen on keskeinen keino varmistaa tämä oikeus kaikille lapsille.

Lähteet

- Alila, K., Eskelinen, M., Kuukka, K., Mannerkoski, M., & Vitikka, E. (2022). *Kohti inklusivista varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetusta: Oikeus oppia–Oppimisen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmisteleavan työryhmän loppuraportti*. Haettu osoitteesta https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164421/OKM_2022_44.pdf?sequence=4&isAllowed=y
- Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 6(1), 7–16. <https://doi.org/10.1080/20020317.2020.1729587>
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uud. p.). Tampere: Vastapaino. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/978-951-768-385-2>
- Allan, J. & Slee, R. (2008). *Doing inclusive education research*. Rotterdam: Sense.
- Eerola-Pennanen, P. & Turja, L. (2017). Yhdenvertaisuus ja moninaisuus. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen, & P. Eerola-Pennanen (toim.), *Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (s. 195–206). Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J., & Suoranta, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/978-951-768-035-6>
- From, K. (2010). ”Että sais olla lapsena toisten lasten joukossa”. Substantiivinen teoria erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisesta osallistumisesta toimintaympäristöisään (Väitöskirja). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Haettu osoitteesta <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/22736/9789513938017.pdf?sequence=1>
- Göransson, K. & Nilholm, C. (2014) Conceptual diversities and empirical shortcomings critical analysis of research on inclusive education, *European Journal of Special Needs Education*, 29:3, 265–280. Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.1080/08856257.2014.933545>
- Juutinen, J. (2018). *Inside or outside: Small stories about the politics of belonging in pre-schools*. Oulun yliopisto. Haettu osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-952-62-1881-6>
- Koivula, M., Siippainen, A., Eerola-Pennanen, P., & Böök, M. L. (2022). *Valloittava varhaiskasvatus: Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia* (3. korjattu ja laajennettu painos.). Vastapaino. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523970540>

- Kokko, M. (2021). *Kohti uudenlaista opettajuutta: Yhteisopettajuus edistämässä opettajien yhteistyötä ja inklusiota kouluissa*. University of Oulu.
Haettu osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-952-62-3143-3>
- Laakso, P., Pihlaja, P. & Laakkonen, E. (2020). Inklusiivisen pedagogiikan johtaminen varhaiskasvatuksessa. *Varhaiskasvatuksen tiedelehti*, 27 (s. 373–398) Haettu osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/322723>
- Lindqvist, G. & Nilholm, C. (2014). Promoting inclusion. ”Inclusive” and effective head teachers descriptions of their work. *European Journal Of Special Education*, 29(1), 74–90.
- Mäntyjärvi, M. & Parrila, S. (2021). Pedagoginen johtajuus yhteisenä kehkeytyvänä prosessina”. Teoksessa, Holappa, A-S., Hyyryläinen, A., Kola-Torvinen, P., Korva, S. & A-S. Smeds-Nylund (toim.) *Kasvatus- ja koulutusalan johtaminen* (s. 256–277). PS-kustannus.
- Nivala, E. (2021). Osallisuuden vahvistaminen yksinäisyyden ehkäisemisenä varhaiskasvatuksessa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10(1), 33–59.
<https://jecer.org/fi/osallisuuden-vahvistaminen-yksinaisyyden-ehkaisemisena-varhaiskasvatuksessa/>
- Nuopponen, A. (2020). Systemaattinen käsiteanalyysi tutkijan työssä. Teoksessa H. Katajamäki (toim.), *Tieteellinen kirjoittaminen tiedeyhteisössä* (s. 94–122). VAKKI. Haettu osoitteesta <https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/11451>
- Opetushallitus. (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri 2022:2a. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_0.pdf
- Pihlaja, P. (2009). Erityisen tuen käytännöt varhaiskasvatuksessa - näkökulmana inklusio. *Kasvatus: Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja*, 40(2), 146–157,
- Schwab, S., Sharma, U., & Loreman, T. (2018). Are we included? Secondary students' perception of inclusion climate in their schools. *Teaching and Teacher Education*, 75, 31–39.
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston julkaisuja. Haettu 24.3.2023 osoitteesta https://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Syrjämäki, M. (2019). Leikkien, havainnoiden, kannatellen: Vertaisvuorovaikutusta vahvistavaa pedagogiikkaa varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristössä. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/306193>

- Takala, M. (2016). Inklusio, integraatio ja segregatio. Teoksessa M. Takala (toim.), *Erityispedagogiikka ja Kouluikä* (s. 13–20). Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789524959339>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu painos). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Unesco. (1994). The Salamanca statement and framework for action on special needs education. Haettu osoitteesta <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>
- Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, 1§,2§,3§. Haettu osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidp445831904>
- Viitala, R. (2022). Inklusio ja inklusiivinen varhaiskasvatus. Teoksessa P. Pihlaja & R. Viitala (toim.), *Varhaiserityiskasvatus* (47–74). Jyväskylä: PS-kustannus. Haettu osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523703780>
- Viljamaa, E., & Takala, M. (2017). Varhaiserityisopettajien ajatuksia työhön kohdistuneista muutoksista. *Journal of early childhood education research*, 6(2), (s. 207–229). Haettu osoitteesta <https://journal.fi/jecer/article/view/114079/67278>
- Viljamaa, E., & Viitala, R. (2022). Välineitä inklusion ja yhteenkuuluvuuden arviointiin. Teoksessa N. Heiskanen, & M. Syrjämäki (toim.), *Pienet tuetut askeleet: varhaiskasvatuksen uudistuva tuki ja kehittyvät käytännöt* (s. 63–81). PS-kustannus.
- Yu, S., & Cho, E. (2022). Preservice Teachers' Attitudes Toward Inclusion in Early Childhood Classrooms: A Review of the Literature. *Early childhood education journal*, 50(4), 687–698. Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01187-0>